

Metafora v poézii Andreja Sládkoviča

Lubomír Kováčik

Pedagogická fakulta UMB, Banská Bystrica

Sládkovičova poézia je z hľadiska metaforiky neobyčajne zaujímavá. Jeho dielo je na tento druh trópu najbohatšie spomedzi všetkých štúrovských básnikov. Nejde však len o množstvo metafor, ale aj o bohatosť ich typov a ich vysokú umeleckú pôsobivosť. Navyše táto poézia popri bohatosti a rozmanitosti metafor predstavuje aj veľkolepý metaforický systém, opierajúci sa o niekoľko kľúčových motívov a postupov, čo sa najvýraznejšie prejavuje v *Maríne*.

Zdá sa mi, že vidím – / Kde? – / V oku mojej duše. Ak Sládkovič uviedol *Marínu* citátom zo Shakespearovho *Kráľa Leara*, neurobil tak nadarmo. Nachádzame tu tri kľúčové slová – videnie, oči, duša – ktoré v básni vstupujú do vzťahov k ďalším kľúčovým pojmom – láska a krása. Metafora *oko duše; vidím... v oku... duše* je kľúčovou metaforou skladby. Je to ten typ metafor, ktorý vyjadruje základné smerovanie diela, v našom prípade ide aj o naznačenie spôsobu zmocnenia sa reality autorom. *Ja sladké túžby, túžby po kráse / spievam peknotou nadšený. / a v tomto duše mojej ohlase / svet môj je celý zavrený...* (*Marína*, strofa 1).

Sládkovič spieva *túžby po kráse*, spev je ohlasom jeho duše a je v ňom zavretý celý básnikov svet. Alebo: svet sa odráža v duši a tento odraz nachádza výraz v básni. Tak by sa dali parafrázovať prvé štyri verše z prvej strofy *Maríny*. V súvislosti s Heglovou *Estetikou* sa ich zmysel prehĺbuje: „Sila básnickej tvorby tkvie...v tom, že si poézia určitý obsah stváruje vnútorne bez toho, aby vyšla do skutočných vonkajškových podôb a melodických postupov a že tým vonkajšiu objektivitu ostatných ume ní robí vnútornou, ktorú duch pre samé predstavovanie vyjadruje tak, ako v duchu je a má zostať“ (Hegel, 1970).

Spolu s úvodným mottom sú spomínané Sládkovičove verše signálom, že prenik k podstate vecí je možný len *okom duše*, ide teda o poznanie – videnie. Takéto poznanie je nevyhnutné aj preto, že ide o poznanie krásy, ktorá je podľa Hegla rozumom nepochopiteľná. Rozum nepochopí krásu v jej jednote, ale prenikne len k jednotlivým zložkám (Hegel, 1968).

Krása býva hodnotená ako ústredný nerv *Maríny*. S. Šmatlák hovorí o pojme krásy ako o najvýznamnejšom pojme básne (Šmatlák, 1979), C. Kraus hodnotí motív krásy ako jednotiaci prvok (Kraus, 1972). *No centrom, živlom, nebom, jednotou/ krás mojich moja Marína!* (strofa 1). *Marína* je označená ako centrum krás, ako ich jednota, je to konkrétna žena a zároveň

stelesnenie mnohorakých podôb krásy a zhmotnený výraz básnikových citov. Táto lyrická hrdinka je smerovaním k „skutočným vonkajškovým podobám“ myšlienok a citov spomínaným v citáte z Hegla. Naozaj len smerovaním, pretože poézia podľa Hegla „dokáže zotrvať“ v rýdzom strede medzi obyčajným názorom a myslením“ (Hegel, 1979). Keby sme sa mali vyjadriť o *Maríne* kollárovsky, museli by sme ju nazvať dcérou krásy. Obraz *Maríny* ako centra básnikovho sveta krásy dostáva výraz v mnohých metaforách. V citovanom verši sú to metafory nazývajúce *Marínu* živlom a nebom krás. Ide o metafory antonymického charakteru, nebo krás označuje *Marínu* ako zdroj krásy harmonickej, pokojnej, duchovnej a nebeskej. Metafora *živel krás* ju hodnotí ako zdroj krásy dynamickej, telesnej a pozemskej. Druhá strofa sa končí veršom *tak tá mne os, zenit, kolej*. Metafora centra sa tu modifikuje do podoby presne určenej dráhy, oproti bodu sa stavia priamka alebo krivka, oproti pevnosti bodu sa stavia dynamickosť línie. V citovanom metaforickom zoskupení je prítomný aj motív výšky: ide o slovo *zenit*, ktoré je priestorovou metaforou kvality a hodnoty.

V zobrazení *Maríniných krás* majú dôležitú úlohu dve časti tela – oči a ňadrá. Oči sú metaforizované do podoby hviezd. V 23. strofe sa hovorí o blesku jej *hviezdnych očí*, v 24. strofe *ľúbosť horí / v hviezdnych oči jasnom blesku*, v 84. strofe osamelému básnikovi zostáva len *tešiť sa z nebies hviezdami, / so sestrami tvojich (milénkiných, pozn. L.K.) očí*, v 120. strofe naň z *hviezdnych očí volajú pamiatky mojej (básnikovej, pozn. L.K.) ľúbosti*. Táto metafora vznikla na základe viacerých báz. Prvou bázou je lesk očí a hviezd, druhou výška, výška hviezd na oblohe a vysoká, nedosiahnuteľná krása očí *Maríny*, čo je v 24. strofe vyjadrené metaforou, ktorá hovorí o *hviezdnych oči výšinách*. Ak je *Marína* centrom všetkých krás, táto krása sa ďalej koncentruje v očiach. V oku *Maríny* sa zrkadlí celý vesmír alebo, ak použijeme Sládkovičov výraz, celé *všesvety*. Bod sa stáva zároveň nekonečnom. Takýto vzťah bodu a nekonečného priestoru je nepochybne umožnený vzťahom oka a duše, vďaka ktorému sa krása oka stáva centrom krásy duševnej a duchovnej.

Výrazom krásy tela sú predovšetkým obrazy ňadier *Maríny*. Pri týchto obrazoch je Sládkovič najerotickejší a najtelesnejší, a pritom ich neváha spojiť s motívom chrámu. V 34. strofe prosí *Marínu*: *Odstri už raz, odstri, Marína, / ňadier milých tajomný chrám! Odvážnosť metafor* sa stane pochopiteľnejšou, keď si uvedomíme, že krása (hmotná aj duchovná) je pre básnika prejavom Boha: *Boh náš je láska, a láska jeho / v kráse sa svetu zjavila, / jedno či v letku práška drobného, / či v letoch duchov sa skryla* (s. 266). V 24. strofe metaforizuje ňadrá do podoby krajiny: *A potom zlietnem útlým letom / k ľaliových ňadier svetom, / spočiniem na ich dolinách*. Je to podobný postup ako pri obraze očí, rozdiel je v tom, že oči sa spájajú so svetom hviezdny, kým ňadrá so svetom pozemským (svet ňadier, doliny ňadier). V oboch prí-